
PART QUARTA.
RESSENYES

A PROPÒSIT DE LA POLÍTICA LINGÜÍSTICA VALENCIANA. RESSENYA DE PARDINES I TORRES (2011)

Anselm Bodoque
Universitat de València

RESUM

La Fundació Nexa ha encetat una col·lecció de publicacions sobre temes i qüestions d'interés directe per a la societat valenciana (*La política lingüística al País Valencià. Del conflicte a la gestió responsable*, de Susanna Pardines i Nathalie Torres, 2011). És una iniciativa que només pel que té d'inhabitual i ambiciosa mereix ser saludada molt favorablement i desitjar-li un bon futur, ja que pot contribuir a generar debat i a permetre un coneixement plural de la realitat valenciana. El primer document de la col·lecció és un breu estudi de la política lingüística valenciana a càrrec de les lingüistes Nathalie Torres i Susanna Pardines. Les autores centren l'atenció només en alguns aspectes concrets i generals; però, sobretot, en les qüestions referides a l'estàndard valencià de la llengua, l'AVL i, de manera més marginal, en les polítiques dutes a terme per la Generalitat Valenciana des de 1983. La primera part de l'article és una referència comentada sobre el contingut del llibre, les parts, principals aportacions, limitacions i qüestions obertes al debat. La segona és una sèrie de reflexions sobre quatre qüestions que es deriven del llibre: en primer lloc, la necessitat de distingir entre política *sobre* la llengua i política lingüística; però també el problema de l'estàndard valencià i el valor de l'AVL i el seu sentit com a institució; una consideració sobre les polítiques lingüístiques del PSPV-PSOE i el PP; i, finalment, una aportació a quines haurien de ser les polítiques lingüístiques per a superar el conflicte lingüístic valencià que, en molts aspectes, és bàsicament polític.

Paraules clau: *política lingüística, política pública, AVL, estàndard lingüístic, valencià, política valenciana.*

ABSTRACT

Concerning the Valencian language policy. Review of Pardines and Torres (2011)

Fundació Nexe foundation has launched a collection of publications on issues of direct interest for the Valencian society (*La política lingüística al País Valencià. Del conflicte a la gestió responsable*, by Susanna Pardines and Nathalie Torres, 2011). It is an unusual and ambitious initiative that deserves consideration, since it may contribute to generate debate and allow a plural understanding of Valencian reality. The first document of the collection is a brief research of the above-mentioned authors on the Valencian linguistic policies. They focus on some specific and general issues, especially concerning standard Valencian, the Valencian Academy of the language (AVL) and, secondarily, the linguistic policy implemented by the Valencian government since 1983. The first part of this paper comments on the content of the book, its sections, main contributions, limitations and some issues open to debate. The second part includes some thoughts on four questions arising from the book: the need to distinguish between policy about language and linguistic policy; the problem of standard Valencian and the usefulness of the AVL and its role as an institution; a consideration on the linguistic policies of the Valencian Socialist party (PSPV-PSOE) and the People's Party (PP); finally, a contribution to an advisable linguistic policy that successfully overcome the Valencian language controversy which, in many respects, is basically political.

Key words: *linguistic policy, public policy, AVL, standard language, Valencian, Valencian policy.*

1. EL LLIBRE

1.1. INTRODUCCIÓ

Recentment, la Fundació Nexe, que impulsa l'Associació Cívica Valenciana Tirant lo Blanc, ha publicat el seu primer full de recerca i divulgació que duu per títol *La política lingüística al País Valencià. Del conflicte a la gestió responsable* i té com a autores Susanna Pardines i Nathalie Torres. Ambdues són llicenciades en Filologia Hispànica, Secció de Filologia Valenciana, per la Universitat de València, sòcies de l'associació Tirant lo Blanc, patrones de la Fundació Nexe i treballen com a tècniques lingüístiques a l'administració pública autonòmica i a la local, respectivament.

Abans de res, cal felicitar-se perquè el primer opuscle d'aquesta Fundació tracte de la política lingüística. Per una raó, a la Comunitat Valenciana quasi no s'ha escrit ni discutit civilitzadament de política lingüística. Ací, especial-

ment en les últimes dècades, s'ha parlat molt de filiació lingüística, del nom de la llengua i de coses semblants. I, val a dir que se n'ha parlat massa, amb gens de rigor científic, escassa equanimitat i poc de respecte. Així, després de tantes controvèrsies estèrils, estem davant d'una evidència inqüestionable: aquestes discussions no han contribuït a millorar la salut social del valencià. Encara més, quan tenien bones intencions, anaven sobrades d'emocions, falta de qualificació o essencialisme lingüístic, i quan, per desgràcia massa sovint, la intenció era torta, només tenien com a objectiu la manipulació política i el control en benefici propi de la societat valenciana. Això explicaria que haja estat més habitual del que seria desitjable trobar-se pseudodefensors del *valencià* que l'únic compromís que tenien amb la llengua era desqualificar els que no compartien les seues posicions polítiques (o lingüístiques).

Per tant, escriure, analitzar o incitar a debatre sobre política lingüística amb dades concretes i projectes definits és radicalment necessari, sobretot en aquests moments. És urgent parlar de la llengua en la seua vessant política, com a element d'un conflicte politicolingüístic general i concret que ve definit pel diferent nivell de seguretat lingüística i de drets que tenen les persones valencianoparlants i les castellanoparlants en la societat valenciana. Com és, igualment, urgent definir de quina manera el valencià pot recuperar la posició d'ús normal i general que hi va tenir durant segles.

Són urgències que demanen, a més, dades empíriques i punts de vista diferents, honestos i consistents, i anàlisis que tinguen l'origen en tota mena de disciplines de la realitat social. I no és qüestió, solament, de generar estudis i debats de caràcter universitari o acadèmic. Es tracta d'entendre que una societat democràtica, oberta i pluralista no pot permetre's desigualtats flagrants en matèria de drets lingüístics, ni tampoc hauria d'acceptar passivament l'acte d'empobriment i subordinació col·lectiva que comporta deixar morir la pròpia llengua. Per això que la col·lecció Demos de la Fundació Nexa s'inicie amb un treball sobre política lingüística és ja, en si mateix, un fet lloable.

1.2. *EL CONTEXT EDITORIAL*

Per entendre adequadament el propòsit i les característiques de la publicació cal referir-se, ni que siga breument, a les línies bàsiques d'actuació i als objectius de la Fundació Nexa. Val a dir que, a la Comunitat Valenciana, no és gens habitual que des de la societat civil es creen centres de pensament i de debat d'idees amb voluntat d'influir i dinamitzar la societat des d'unes posicions polítiques o intel·lectuals determinades i definides, però no sectàries. De fet, paradoxalment, aquesta manca d'iniciatives per difondre i debatre idees polítiques és pràcticament absoluta en l'àmbit immediat dels partits polítics valencians: tot un símptoma d'apatia intel·lectual i d'una salut cívica i democràtica dèbil. Només per això, deixant al marge tota consideració ideològica, la Fundació Nexa ha de ser saludada favorablement i cal desitjar que siga capaç de mantenir-se fidel al seu propòsit de contribuir a la millora i al progrés de la societat valenciana mitjançant la generació, la difusió i el debat d'idees.

Però, com dèiem, l'estudi i la discussió que promou la Fundació Nexa té objectius polítics i socials definits i el principal de tots és estendre la consciència nacional valenciana a la majoria de la població, tot potenciant els trets culturals, lingüístics, socials i econòmics propis del poble valencià; ja que, entenen, i això en la nostra opinió és discutible, que d'aquesta manera s'assoliran les màximes quotes d'autogovern i un grau de cohesió social més elevat. Per aconseguir els seus objectius, volen promoure la cooperació entre els agents socials, i, de manera més immediata i concreta, utilitzar tots els mitjans a l'abast per generar debat i difondre idees.

En aquest context general, s'emmarca la col·lecció dels fulls de recerca i divulgació que, dirigida pel sociòleg Vicent Flor, s'inaugura amb el llibre que comentem. En conseqüència, a l'hora de valorar la publicació, cal considerar que es tracta d'un treball breu, que ha nascut amb la intenció de provocar alguna mena de discussió social i política en la societat valenciana, i que, encara que no siga el seu objectiu primer, vol mantenir un mínim de rigor intel·lectual i científic.

1.3. *EL TO*

El full de recerca està escrit, almenys eixa és la nostra impressió, amb dos pulsions que l'impulsen i, fins a un cert punt, expliquen que centre l'atenció en uns aspectes més que en uns altres. D'una banda, la formació i l'experiència personal i professional de les autores. I, d'una altra, la passió i l'interés per la llengua i per la dignitat de les persones que tenen el valencià com a llengua pròpia i social, siga o no la seua llengua primera. En tot cas, és una obra que s'adiu perfectament amb els objectius i els valors que defensa la Fundació que l'edita. Un treball per al debat, per a l'acció, crític i cridat a ser discutit.

Es desprén d'això que no estem davant d'una obra de caràcter academicista, sinó d'una iniciativa per a generar opinió i controvèrsia. Però, això no obstant, el treball recorre a aspectes i formes del coneixement científic i acadèmic i mostra el compromís ètic, social i polític de les autores en favor del que al llibre s'anomena una política lingüística democràtica i responsable. Un treball argumentat, personal, subjectiu, obertament crític i sincer, i això diu molt de les autores, que arriuen i no fan cap concessió a la recerca d'equidistàncies ni als tics d'allò que es pot considerar políticament correcte. I eixa subjectivitat, sinceritat i voluntat de debat i acció, mentre es fa un esforç per tractar de tenir presents elements del coneixement científic es manifesta, si més no, en sis aspectes centrals que estan presents al llarg de tot el llibre.

En primer lloc, en la voluntat divulgativa d'alguns dels coneixements acadèmics que corresponen a l'àmbit en què s'han format Pardines i Torres i que tenen relació amb la política lingüística. En general i ateses les característiques i grandària del treball, ho fan de manera amena, bastant concisa i precisa, si bé massa limitada a una lectura sociolingüística valenciana i catalana de la política lingüística, i sense tenir en compte les precisions o les aportacions fetes des d'altres àmbits d'estudi.

Segon, les autores, per reforçar els seus arguments, tracten de donar veu a investigadors i analistes que, generalment des de l'àmbit acadèmic, han opinat

o investigat sobre els temes que tracten. El propòsit, com en el cas anterior, és aconseguir de manera adequada; si bé, al nostre entendre, les cites i referències es limiten en excés als llibres valencians i a la tradició de la lingüística i la sociolingüística valenciana i, en ocasions, semblen un poc forçades; però mostren la intenció de les autores de reconèixer que el coneixement de la realitat pel que fa a la situació social i política de la llengua és una obra col·lectiva i que les seues afirmacions es fonamenten en estudis anteriors i això evidencia una honestedat intel·lectual indubtable.

Tercer, el treball, malgrat la seua curta extensió, no defuig recórrer a dades i fets descriptius de les iniciatives que, en opinió de les autores, definirien la política lingüística que han seguit els governs de la Generalitat o la realitat social de la llengua en aquests moments; i amb això, tracten de reforçar les conclusions del seu treball.

En quart lloc, a més dels elements genèricament academicistes a què acabem de referir-nos, el treball, com correspon al propòsit de l'edició, no evita opinions personals, juís de valor i afirmacions categòriques sobre iniciatives concretes o sobre la intencionalitat o l'objectiu que en persegueixen. Això fa que algunes pàgines s'acosten als articles periodístics d'opinió, a la literatura de combat per les idees pròpies o de reivindicació política. Aquesta part, sens dubte, la més partisana i subjectiva és, lògicament, la més oberta a la discussió i a què se'n pugua fer una valoració distinta pels lectors.

En cinqué lloc i estretament relacionat amb l'anterior, el treball no obvia fer, ocasionalment, reflexions morals i ètiques sobre la societat valenciana pel que fa a la llengua pròpia o l'actitud de les elits polítiques. I també, en aquest cas, com en l'anterior, és un aspecte absolutament obert a què se'n contraposen altres consideracions ètiques i valoracions de la societat i les elits valencianes.

I, sisé i últim, el treball de Susanna Pardines i Nathalie Torres és polític o, si es prefereix, sociopolític. Una reivindicació d'un valencianisme ample, no limitat a una formació partidista o a un grup social o intel·lectual concret, trans-

versal i constructiu. Una reivindicació de la llengua com a instrument d'unió, de dignitat i de cohesió dels valencians. Una crida genèrica per una política lingüística que garantisca els drets lingüístics dels valencianoparlants i, al capdavall, de tots els valencians.

2. LES PARTS

2.1. DIVERSITAT I FRACTURES

El treball es divideix en sis apartats: una introducció general, quatre capítols on es desplega l'estudi i una part final on es recull la bibliografia citada.

El primer apartat, *Introducció*, pàgines 5-12, serveix a les autores per definir l'objectiu i els principis que orienten el treball. En aquest sentit, afirmen que per a fer un estudi de les polítiques lingüístiques valencianes és imprescindible “*fer una anàlisi de la societat receptora*” (p. 5), que l'estudi s'emmarca “*en el context del multilingüisme i, en concret, de la gestió responsable de la diversitat lingüística*” (p. 5) i en una “*perspectiva crítica amb les polítiques lingüístiques dutes a terme pels successius governs autonòmics*” (p. 5) i es fa des de la consideració que calen “*noves polítiques lingüístiques que deixen enrere l'enfrontament i cerquen el benestar dels valencianoparlants*” (pp. 5-6). Dit això, es valora negativament el conflicte sobre la identitat del valencià per l'ús social de la llengua, es reitera la crítica a les polítiques dutes a terme pels governs de la Generalitat i s'afirma una confiança absoluta en la diversitat lingüística com a factor de cohesió social (p.7).

Tot i que sobre alguns d'aquests aspectes tornarem a parlar més endavant, ara, però, voldríem referir-nos a aquesta última afirmació. La diversitat lingüística en un mateix espai geogràfic i polític, com és el cas de la Comunitat Valenciana, és, per principi, origen i causa potencial de fractures polítiques. De fet, el que caracteritza totes les societats contemporànies és l'existència de frac-

tures polítiques internes, de divisions de la ciutadania per un element que no unifica els seus interessos, valors o concepció del món, siga aquest la religió, la classe social, la formació, la llengua, la raça, el sexe, l'edat o la identitat nacional. I totes les fractures polítiques són elements potencials de conflicte que no sempre arriben a manifestar-se de manera explícita.

En qualsevol cas, les fractures polítiques no actuen com a factors de cohesió social, sinó de divergència. I cal evitar de fer una lectura negativa d'aquest fet. Com acabem de dir totes les societats pluralistes, obertes i complexes són essencialment conflictives. La qüestió política bàsica no és que hi haja conflictes; sinó com gestionar-los, quina estratègia seguir: aquelles de base autoritària i uniformistes que pretenen negar el conflicte o el sublimen per a intentar imposar la solució d'una de les parts; o les democràtiques que assumeixen que el conflicte entre interessos diversos és un fet normal i tracten de garantir una igualtat real dels drets i de les oportunitats dels seus ciutadans en un marc de convivència i de cohesió social canviants. La política és, en essència, la gestió del conflicte”.

En el segon dels apartats, *Aproximació conceptual*, pàgines 13-23, es continua, de fet, la part introductòria general de l'obra, fent ara una llista de conceptes sociolingüístics que es consideren necessaris per a entendre amb precisió la resta de l'estudi. Així, es defineixen *política lingüística*, *planificació lingüística*, *normalització*, *codificació*, *normativització*, *standardització*, *conflicte lingüístic*, *conflicte lingüístic valencià*, *contacte entre llengües* o *bilingüisme*. S'hi insisteix en dos aspectes: primerament, en la caracterització del conflicte lingüístic valencià com un doble conflicte, d'identitat sobre la llengua i de substitució lingüística del valencià pel castellà; en segon lloc, en la crítica de la idea del bilingüisme social equilibrat, que s'afirma falsa i mítica.

La definició de l'existència d'un doble conflicte lingüístic, amb tota la divisió social i política que se'n deriva, es contradiu, en la nostra opinió, amb la reivindicació de la diversitat lingüística com a factor de cohesió social que es fa en el primer apartat i a la qual ja ens hem referit adés. Així mateix, la críti-

ca al mite del bilingüisme social equilibrat i harmònic, al que prèviament, s'ha definit com una mena de multilingüisme (pp. 19-23), no acaba de casar amb l'afirmació de la *Introducció* sobre que potenciar el multilingüisme (en el cas valencià, el bilingüisme) és un factor de cohesió social (p.12).

2.2. LA LEGISLACIÓ LINGÜÍSTICA BÀSICA

El tercer apartat, *La política lingüística dels governs autònoms*, pàgines 24-50, és la part més llarga del full i valora aspectes de les polítiques concretes que han impulsat els governs de la Generalitat des de 1983, alhora que jutja i qualifica l'acció dels governs socialistes i conservadors. L'apartat es divideix, de fet, en tres seccions. La primera abasta des de la pàgina 24 fins a la 33, i centra l'atenció en la legislació lingüística bàsica espanyola (Constitució Espanyola) i la valenciana (Estatut d'Autonomia de 1982 i la Llei d'Ús i Ensenyament del Valencià, LUEV).

En parlar de la regulació lingüística estatal, es destaca la preeminència estatal del castellà/espanyol sobre la resta de llengües espanyoles, un fet que posa de manifest la desigual i poc igualitària consideració de la totalitat de les llengües espanyoles i els seus parlants (pp. 25-27), moment en què les autores sostenen que durant els més de trenta anys de vigència de la Constitució l'estat espanyol només ha protegit la llengua oficial estatal (p. 25): una afirmació discutible si tenim en compte que les comunitats autònomes són també *estat* i que les llengües cooficials són llengües *estatals*, que el Govern d'Espanya ha regulat l'ús de les llengües oficials en àmbits de l'administració central (publicació de les lleis al *BOE*, administració perifèrica estatal general i militar, selecció de personal, retolació, etc.) amb més profusió i detall que no ho ha fet, per exemple, el Consell de la Generalitat en la seua administració, o que el Tribunal Constitucional ha estat un element cabdal a l'hora de fer possible la política lingüística catalana o basca.

És cert que els poders centrals de l'estat garanteixen una posició de privilegi del castellà/espanyol, però no que *només* protegisquen aquesta llengua, la posició espanyola respecte l'oficialitat i protecció lingüística s'evidencia a la declaració del Govern espanyol de 2001 per adherir-se a la Carta Europea de les Llengües Regionals o Minoritzades on es distingeixen quatre nivells de reconeixement de la diversitat lingüística espanyola: *a)* la preeminència legal del castellà/espanyol; *b)* el reconeixement legal alt i limitat (cooficialitat) del gallec a Galícia, del basc/euskera a part de Navarra i el País Basc i del català/valencià (al document es recull, de fet, la doble denominació de la llengua, tal com proposarà l'AVL) a Catalunya, Comunitat Valenciana i Illes Balears; *c)* reconeixement legal genèric i menor (sense oficialitat o amb oficialitat molt restringida) de l'asturlleonés a Astúries, de l'aragonés i del català/valencià a Aragó i de l'occità a Catalunya; *d)* mentre que s'hi ignoren el gallec fora de Galícia, l'asturlleonés fora d'Astúries, les illes lingüístiques portugueses, el català/valencià de Múrcia, a més de l'àrab i el berber de Ceuta i Melilla. Amb tot, tenen raó les autores quan afirmen que fins ara el plurilingüisme estatal no ha estat abordat de manera igualitària (p.27), encara que, possiblement per la brevetat del text, limiten el multilingüisme autòcton espanyol a les quatre llengües més parlades i amb oficialitat reconeguda i no en citen les altres sis.

Pel que fa a la regulació valenciana, sorprén que, en aquest apartat, només es faça referència a l'Estatut de 1982 i no al de 2006, que és la norma actualment vigent. S'afirma que l'Estatut deixà en la indefinició la identitat del valencià i que no estableix oficialment un ens normativitzador (p.28). Les dues asseveracions són cosa certa en l'Estatut de 1982, però no valen per al de 2006, que regula l'Acadèmia Valenciana de la Llengua com a ens normatiu i, indirectament, oficialitza la identitat lingüística del valencià dins del domini lingüístic catalanovalencià perquè el nou estatut implícitament assumeix la Llei 7/1998 de creació de l'AVL i, per consegüent, l'Acord de l'AVL de 9 de febrer de 2005 sobre la doble denominació de la llengua. Les causes de l'ambigüitat identitària de l'Estatut de 1982 es deurien, segons les autores, a la *claudicació* de l'esquerra

valenciana espanyolista, hauria comportar la frustració de les aspiracions d'una part significativa de la societat valenciana i hauria tingut com a conseqüències l'afebliment de la lleialtat lingüística i l'abonament del terreny per al triomf de les tesis lingüístiques secessionistes (pp. 28-29).

De les causes, ja en parlarem més avant. Sobre les conseqüències, dues observacions, ara. En primer lloc, és evident que el conflicte sobre la identitat del valencià ha afectat negativament les polítiques lingüístiques valencianes, ja que ha desviat l'atenció cap a un aspecte secundari de la política de normalització lingüística; però és discutible, mentre no hi haja estudis fiables que corroboren aquesta afirmació, que haja disminuït la lleialtat lingüística dels valencianoparlants per culpa d'aquest conflicte. Les polítiques lingüístiques de les últimes tres dècades han incrementat el coneixement, si més no, passiu del valencià i han ajudat a frenar l'abandonament accelerat de la transmissió familiar dels anys 60 i 70 del segle passat. Les causes de la minorització actual de la comunitat valencianoparlant cal buscar-les en què l'abandonament de la transmissió familiar s'ha frenat, però no ha desaparegut, i per damunt de tot en les dinàmiques demogràfiques de la Comunitat Valenciana i l'escassa capacitat d'incorporar nous parlants a la comunitat valencianoparlant. El problema és que el creixement demogràfic de la Comunitat Valenciana en les últimes dècades ha estat enorme, des de 1982 (un 40%) i majoritàriament amb gent que té el castellà com a llengua familiar o social, mentre que la col·lectivitat de valencianoparlants ha tingut un increment demogràfic molt inferior. Sens dubtes, hi ha pèrdua de la lleialtat lingüística i abandonament de la llengua per valencianoparlants, qüestió per estudiar en profunditat; però el fet més preocupant és l'escassa capacitat per a incorporar-hi i fidelitzar-hi parlants provinents de la col·lectivitat castellanoparlants i de les altres col·lectivitats lingüístiques (xinesa, àrab, berber, romanesa, etc.) que tenen el castellà com a llengua social.

D'una altra banda, respecte a què el pacte estatutari abonara el triomf de les tesis secessionistes per l'ambigüitat del text en parlar del *valencià*; és una asse-

veració igualment discutible. L'Estatut recull una tradició onomàstica i identitària molt assentada entre els valencians i que mai, fins els últims 50 anys, havia comportat la negació de la unitat lingüística valencianocatalana. El secessionisme lingüístic no té l'origen en la particularitat onomàstica valenciana, sinó en un fet polític: l'anticatalanisme sorgit a la societat valenciana en les últimes dècades. Se n'aprofita de l'onomàstica particularista valenciana, però no naix d'ella.

2.3. LA POLÍTICA LINGÜÍSTICA FETA

La segona part del capítol és el subapartat que duu per títol *Entre la despenalització i la institucionalització del conflicte lingüístic: els governs socialistes (1983-1995)*, pàgines 34-41. Les primeres pàgines centren l'atenció, novament, en la qüestió de la inexistència aleshores d'una autoritat lingüística (al llibre es reivindica l'Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana, IIFV), la qüestió de l'ambigüitat onomàstica i al problema de la diversitat de formes de la llengua estàndard, amb una referència al model d'usos lingüístics de l'antic Canal 9. El comentari de les polítiques lingüístiques socialistes es limita, finalment, a poc més d'una pàgina, on s'afirma que es centraren en tres àmbits: el jurídic (LUEV), l'educatiu (ensenyament del i en valencià) i comunicatiu (creació de Radiotelevisió Valenciana); alhora que destaquen com a mesures importants que es van crear la Junta Qualificadora de Coneixements del Valencià (JQCV), la Direcció General de Política Lingüística, la xarxa d'assessors i promotors lingüístics i el Servei d'Investigació i Estudis Sociolingüístics. Conclouen que, amb tot, durant l'etapa socialista el valencià va recuperar una certa *visibilitat*.

Sorprén que, a les iniciatives concretes dels dotze primers anys (després de quasi tres segles de persecució del valencià) de governs autonòmics i polítiques lingüístiques, se'ls dediquen només uns pocs paràgrafs i no es faça la més mínima anàlisi global i sectorial, només fóra per reforçar les conclusions i les valoracions

que es fan al llibre. De la mateixa manera, en aquestes planes és explicable la primera part del títol del subapartat (*despenalització*) en la mesura que l'inici de les polítiques lingüístiques socialistes corresponen amb l'oficialització del valencià i, per tant, amb la despenalització del seu ús públic i oficial; però trobem a faltar una explicació de la segona part (*institucionalització del conflicte lingüístic*).

En qualsevol cas, no ens sembla el concepte més adequat, ja que els conflictes polítics no s'institucionalitzen mai. Les polítiques públiques al voltant d'un conflicte o àmbit d'actuació tenen tendència a institucionalitzar-se durant períodes de temps relativament llargs quan els actors polítics i socials acaben acceptant o compartint un marc i una lògica d'actuació essencialment estable. Això, en el cas de la política lingüística valenciana, no passa fins que el PP arriba al poder de la Generalitat el 1995 i, contràriament al que havia estat la seua posició fins llavors, accepta i continua les línies bàsiques del model de política lingüística establert pels socialistes una dècada abans. Tot i que la posició del PP de 1985 en matèria de política lingüística està sent estructuralment modificada contra el valencià pel mateix PP des de 2011.

El tercer fragment d'aquest capítol correspon al subapartat *La creació d'un àmbit referencial excloent. Les penalitats del valencià del 1995 ençà: els governs populars*, pàgines 41-50. La major part del subapartat es centra en una crítica a l'estranyament lingüístic (o estranyament referencial) i a la manipulació onomàstica practicada pel PP en els seus anys de govern (p. 41-45 i 47-50) i això duu a les autores a considerar que la política del partit conservador és un exemple de *contraplanificació* lingüística, seguint l'asseveració conceptual de Pradilla. I, per a fomentar l'afirmació, les autores es refereixen a la deshomologació de títols entre les administracions valenciana, catalana i balear, la supressió de la Direcció General de Política Lingüística, les interferències en els materials curriculars, conflictes amb les universitats pel nom de la llengua o la fi de les emissions de TV3 en les comarques valencianes (pp. 45-46), a més d'utilitzar políticament informes tècnics d'una AVL que, afirmen les autores, persegueix

aspiracions diferents per a una mateixa comunitat lingüística a les que té l'Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana.

L'exposició formal d'aquest subapartat sembla afirmar que els governs del PP han suposat una ruptura, un canvi profund, en el model de política lingüística; fins i tot parlar de *contraplanificació* lingüística voldria dir que, prèviament, hi havia una *planificació*, concepte que les autores no fan servir en parlar de les polítiques socialistes. La qüestió, en la nostra opinió i sobre això tornarem més endavant, és que tot i les diferències notables pel que fa a l'ambigüitat lingüística entre els socialistes i els conservadors, el model de política lingüística no canvia en els trets essencials entre els dos governs, i, per tant, no hi ha un *contramodel* de política lingüística enfrontat al model anterior, si més no fins 2011.

2.4. LA POLÍTICA LINGÜÍSTICA QUE CALDRIA FER

El quart capítol, *La superació del conflicte lingüístic. De l'esquizofrènia codificadora a la gestió (responsable) del polimorfisme*, pàgines 51-65, s'obri amb unes referències a l'*Enquesta sobre la situació social del valencià* publicada per l'AVL el 2005, es destaca la pèrdua d'ús social del valencià (pp. 51-53), per a centrar-se en una valoració de la tasca de l'AVL, més ponderada que en l'apartat anterior i més extensa (pp. 53-63), i, especialment, sobre el subestàndard valencià. Finalitza el capítol amb les dues últimes pàgines dedicades a fer, novament, una valoració negativa de les polítiques lingüístiques dels governs valencians per tímides i absents d'una voluntat normalitzadora. No hi ha, però, una explicació mitjanament detallada de com seria una gestió responsable del polimorfisme o la coexistència d'estàndards dins del domini lingüístic, llevat de les referències a una major col·laboració de l'AVL amb l'IFFV i l'Institut d'Estudis Catalans (IEC) i defensar un model de llengua valencià amb les mínimes concessions dialectals.

El cinquè i darrer capítol, *La gestió responsable de la política lingüística*, pàgines 66-72, s'inicia amb un reclam eticopolític en què s'afirma que la desigualtat entre el valencià i el castellà hauria d'haver obligat els poders públics a atorgar una atenció especial al valencià com a principi bàsic de convivència equitativa i critica que els poders públics no ho hagen fet i hagen estigmatitzat negativament els sectors civicopolítics més compromesos amb la defensa del valencià. Posteriorment, es defensa que una política responsable en matèria lingüística hauria d'haver actuat d'una manera ètica en el conflicte i hauria d'haver prioritzat la llengua històricament subordinada i convertit els àmbits públics en espais de convivència lingüística, on els drets lingüístics dels valencianoparlants foren reals i efectius, en motors d'incorporació dels castellanoparlants i en factors d'acolliment dels nouvinguts.

Per aconseguir això, afirmen les autores, cal deixar de fer política *amb* la llengua i començar a fer una política lingüística responsable de manera global en tots els àmbits i, en aquest sentit, cal adscriure la Direcció General de Política Lingüística a Presidència de la Generalitat, col·laborar amb les universitats, amb la societat civil, mentre l'AVL s'ha de vincular més amb l'IIFV i l'IEC. Les concrecions acaben ací. Amb tot, al nostre entendre, malgrat que són idees lloables, pareixen insuficients per a bastir un programa d'acció d'una política lingüística global i sistemàtica.

En les últimes pàgines del text, s'adverteix sobre el risc d'exclusió social dels valencianoparlants (p.70), una afirmació qüestionable i un tant confusa. Es recorda, en els darrers paràgrafs (p.71), que l'anàlisi de la política lingüística duta a terme requeria una anàlisi seriosa sobre la societat valenciana per afirmar que el panorama sociolingüístic que aquesta ens ofereix és desesperançador: la precària subsistència del valencià a les principals ciutats, on la interrupció de la transmissió intergeneracional o ja s'ha consumat o es podria consumir en el transcurs d'un parell de generacions. Sense negar la seua validesa, hauria estat interessant que l'afirmació haguera estat corroborada per

estudis sociolingüístics. De fet, al llarg de tot el treball es troben a faltar referències suficients a la societat valenciana, malgrat que és una necessitat que s'anuncia en la *Introducció*. Finalment, el llibre conclou amb una cita que recorda que la base de l'èxit d'una política lingüística depèn de la voluntat dels poders públics i de la voluntat dels grups socials, i, caldria afegir, tant dels que hi estan a favor de la normalització com dels que s'hi oposen.

El darrer apartat és una relació de la biografia citada. En termes generals, és suficient per a una publicació divulgativa i de debat com aquesta, encara que les autores es centren força en alguns autors i les referències que en fan no sempre són rellevants per a la seua argumentació i el sentit de l'obra. Amb tot, trobem a faltar alguns autors que han analitzat les polítiques lingüístiques des d'una lògica comparativa o teòrica al marge de l'àmbit estricte i un tant tancat de la sociolingüística, com ara, en l'àmbit lingüístic catalanovel·lenc, Albert Branchadell o Jordi Argelaguet, i, de la mateixa manera, en una obra que centra tanta atenció en l'estàndard, la política *sobre* la llengua i l'AVL, sobta que no hi haja cap referència als treballs recents d'Abelard Saragossà.

3. ALGUNS ASPECTES PER DEBATRE

Dèiem al començament que el llibre naixia amb una voluntat clara i pregona de generar debat, o, el que és igual, amb la intenció que el seu contingut, idees i propostes foren debatuts. Nosaltres, en aquesta part final del nostre comentari, volem debatre i discutir sobre quatre qüestions que el llibre destaca i que personalment creiem que són cabdals per a la supervivència del valencià i per a aconseguir una societat valenciana més justa, plural i cohesionada també pel que fa al reconeixement dels drets lingüístics.

3.1. *POLÍTICA SOBRE LA LLENGUA NO ÉS SINÒNIM DE POLÍTICA LINGÜÍSTICA*

En primer lloc, una qüestió evident al llibre és que, malgrat que hi critica que el debat sobre el nom i l'estàndard de la llengua ocupa massa energies i oculta la minorització del valencià i la seua progressiva substitució pel castellà, el llibre en centra bona part de l'atenció en les qüestions de l'estàndard i la filiació del valencià. Aspectes sobre els que fan algunes de les anàlisis més detallades i interessants. De tal manera que el títol del llibre no acaba de correspondre's amb el contingut i hauria estat més precís i adequat que s'haguera anomenat: *Alguns aspectes de la política lingüística valenciana*.

En la nostra opinió, cal aclarir que la política sobre l'estàndard només és una part de la política *sobre* la llengua, i que aquesta última només és un aspecte, i no necessàriament principal, de la política lingüística. És urgent superar aquesta confusió perquè distorsiona la visió del problema lingüístic i resta possibilitats per a ampliar els consensos socials favorables a polítiques lingüístiques igualitàries.

Debatre sobre els models lingüístics en què basar l'estàndard és competència dels experts lingüístics i les acadèmies. Consolidar els seus trets definitoris i bàsics és una funció socialment complexa on participen des dels mitjans de comunicació fins els poders públics, el món literari i editorial passant per multitud d'iniciatives individuals i col·lectives. Però el model de llengua estàndard, malgrat la seua posició de model referencial central en una societat determinada, en les llengües vives i fortes, és un model canviant i obert. L'excés de rigidesa i estigmatitzar políticament determinades solucions de l'estàndard valencià són una mostra de la debilitat de la pròpia llengua.

La política *sobre* la llengua; és a dir, sobre el nom oficial, les relacions amb l'àmbit lingüístic propi, l'estatus sociopolític, el nivell d'oficialitat i d'exigència política, la promoció exterior, els estudis sociolingüístics oficials, etc., correspon als poders públics. Però la política lingüística va més enllà d'aquests àmbits

limitats i afecta totes les dimensions del poder polític i l'espai col·lectiu (públic o privat): educació, cultura, poders públics forts (Justícia i policia), servicis públics de caràcter general (sanitat, atenció social, bombers, administració de suport a les diferents polítiques públiques) mitjans de comunicació, noves tecnologies, capacitat reguladora en indústria, comerç, consum, salut i en tots els àmbits públics i privats amb una transcendència col·lectiva i no individual. Tot conforma el sistema complex en què ha d'actuar tota política lingüística. Una realitat que supera la política *sobre* la llengua i, més encara, la difusió d'un model d'estàndard concret pels poders públics.

Un aclariment final. Una política pública real és tota activitat que protagonitza una autoritat investida de poder públic i autoritat governamental, i és tot allò que els governs decideixen fer o no fer. El *es diu que es fa*, o *que es farà* és irrellevant per conèixer la política pública i els canvis que produeix.

Per això, a més d'analitzar els models d'estàndard i el nom de la llengua i a més de fer valoracions genèriques sobre el que hauria de ser la política lingüística i no és, cal, i això és vital per a la supervivència del valencià i per a garantir els drets de tots els valencians, que centrem l'atenció en tot allò que *fan* i *no fan* els nostres poders públics i que, de veritat, comencem a perdre menys energies en qüestions que només són una part, no necessàriament bàsica, de les polítiques lingüístiques. Personalment, preferim que el valencià es normalitze socialment encara que siga amb un model d'estàndard que no compartim, a què continue la davallada actual fins a la desaparició de l'ús social de la llengua però amb un model de llengua adient als nostres ulls.

3.2. ESTÀNDARD VALENCIÀ I AVL

Si superàrem, en la mesura que fos possible, la nostra recòndita convicció que tenim la raó absoluta i que coneixem quina és la societat perfecta i la forma

d'aconseguir-la, segurament seriem més ponderats en les nostres anàlisis i més atents a les consideracions dels altres per molt estrafolàries que ens puguen semblar. En el cas valencià, hi ha hagut (hi ha encara) una hipersensibilitat davant les formes morfològiques, les tries lèxiques o les formes d'accentuació de la llengua. Sovint, els estigmes de *catalanista* o *blaver* han pesat més que la discussió oberta, els criteris lingüístics i l'estudi. S'ha marcat negativament l'ús escrit d'un mot o del seu sinònim, emprar unes formes verbals o unes altres, i fins i tot la fonètica concreta d'alguns dialectes valencians. Els prejudicis han anat per davant del coneixement i el treball.

En aquest sentit, moltes de les valoracions que es fan sobre l'Acadèmia Valenciana de la Llengua no es basen en una consideració detinguda i equilibrada del treball que fa aquesta institució. Al llibre que comentem en trobem, en major o menor intensitat dues posicions: *a*) una valoració moderadament positiva de la seua creació i mesuradament crítica de la seua tasca tècnica, i *b*) un qüestionament més frontal del seu sentit i treball. Dues veus no sempre harmonitzades.

Exposem la nostra posició. Per parlar de l'AVL amb rigor cal distingir quatre aspectes que sovint es barregen i això només genera confusió: 1) el sentit d'una institució d'aquestes característiques, 2) la consideració sobre si l'AVL n'és l'adequada, 3) la valoració de les línies de treball que s'ha marcat, i, finalment, 4) si les propostes normativitzadores que fa són les millors o no.

Pel que fa al primer aspecte, en un context com l'espanyol i l'uropeu continental, que a diferència de l'anglosaxó sobrevalora la funció i la posició de les acadèmies de la llengua, no comptar amb un ens normatiu del valencià era una mancança evident de l'Estatut de 1982 i de la LUEV de 1983, i, per tant, la seua creació el 1998 ha de ser considerada com un fet positiu.

Dit això, ¿és l'AVL la institució adient? Pensem que, si tenim en compte la realitat valenciana, és difícil imaginar un organisme d'aquestes característiques que hagués pogut assolir un consens social i polític tan ample tenint en compte les alternatives. Així, considerar que l'IEC o la Real Academia de Cultura Valen-

ciana (RACV) podien ser els ens normatius oficials valencians i comptar amb un consens mínimament viable és irreal socialment i políticament parlant. Pensar, d'una altra banda, que l'IIFV podia ser la solució, per ser un organisme universitari, és ignorar que el consens també hauria estat insuficient i notablement inferior al que té l'AVL. En conseqüència, l'AVL o una institució similar era i és, ara per ara, la més viable per a aconseguir un consens polític i social mitjanament elevat i oficialitzar la normativització del *valencià*. Es poden discutir els costos, l'organització, el treball, o la capacitat d'alguns dels membres de l'Acadèmia, com passa en totes les acadèmies semblants; però difícilment la seua necessitat.

La tercera qüestió afecta a les tasques que té encomanades i duu a terme l'AVL i determinar si són les adequades a un ens normatiu. En aquest àmbit, si s'haguera de fer una crítica a les funcions, hauria de ser més per excés que per mancança, ja que és discutible el sentit que un ens normatiu assumisca qüestions de caire politicoadministratiu com ara realitzar els informes sobre la toponímia o la publicació d'estudis sociolingüístics, posem per cas. Ara bé, les línies de treball que tenen en marxa són les habituals en aquests tipus d'entitats (gramàtiques i diccionaris normatius, d'ús i històrics, bàsicament) i, en general, no es pot dubtar de la qualificació tècnica de la majoria dels acadèmics. Es podria discutir, però, malgrat que no és aquest l'espai, si la tasca normativitzadora feta fins ara és molta o poca després de 14 anys de treball, ja que, si hem de fer cas a la pàgina web oficial de l'AVL, n'han elaborat els documents següents: *Diccionari Normatiu Valencià (DNV)*, *Diccionari ortogràfic i de pronunciació del valencià (DOPV)*, *Gramàtica normativa valenciana (GNV)*, *La normativa ortogràfica del valencià*, *L'estàndard oral del valencià*, i *Els gentilicis valencians*, a més dels acords normatius de 25 de març del 2002 i del 20 de maig del 2002 i el *Dictamen sobre els principis i criteris per a la defensa de la denominació i l'entitat del valencià*.

En conseqüència, podem dir que les línies de treball són adequades i les tergiversacions polítiques partidistes que hagen pogut fer les diferents forces polítiques dels acords, dictàmens i documents normatius de l'AVL no poden

ser culpa de l'Acadèmia o dels seus membres. Amb tot, després de més d'una dècada d'existència, potser no estaria de més que s'hagueren aprovat manuals d'usos lingüístics bàsics per als diferents nivells educatius, els mitjans de comunicació, l'àmbit editorial o les administracions públiques i privades, una vegada s'ha produït la publicació del *Diccionari Normatiu Valencià*, el que fins 2013 era la principal mancança tècnica del treball de l'Acadèmia.

Finalment, pel que respecta a les propostes normativitzadores i sobre el model d'estàndard que proposa l'AVL dir que la discussió sobre els seus criteris i propostes concretes s'hauria de fer diferenciant-la dels debats sobre els aspectes anteriors i amb arguments contrastables, raonables i, igualment, oberts a ser discutits. Pel que fa al problema de l'estàndard o el model lingüístic *valencià*, les opcions a triar, en termes generals, en són cinc. Quatre tenen la normativa fabriana o les Normes de Castelló de 1932 com a fonament i serien essencialment unitaristes amb la resta del domini lingüístic valencianocatalà, i una és secessionista. Els diferents models de llengua serien: l'oriental (o català general), l'orientalitzant, el convergent clàssic i el particularista; mentre que la darrera opció correspon a les normes de la RACV o Normes del Puig de caire dialectal, forçadament particularista i secessionista respecte el domini lingüístic comú. El que marca la diferència essencial entre les quatre primeres opcions i la darrera és l'ortografia, al que es poden afegir aspectes sintàctics, morfològics i lèxics. Entre les primeres alternatives d'estàndard, la principal diferència està en la morfologia verbal, encara que hi poden haver d'altres elements morfològics, components sintàctics, de lèxic i puntualment d'accentuació.

Per rigor científic i acadèmic, i per la pròpia base legal en què es fonamenta l'AVL, la tria d'un model de llengua de l'Acadèmia s'havia de situar en alguna de les quatre primeres opcions i el problema a resoldre era doble: el grau de convergència amb els estàndards orientals (català i balear), i el nivell de continuïtat amb la tradició ortogràfica pròpia tant dels clàssics medievals com de l'ús culte i literari de la llengua contemporani.

Així doncs, encara que, puntualment, hi ha hagut autors valencians que han adoptat l'estàndard català oriental com el seu model de llengua per a part de la seua obra escrita, això ha estat un fet minoritari i l'elecció d'un model lingüístic valencià generalment s'han mogut entre les altres tres opcions: l'orientalitzant que es correspondria amb les propostes gramaticals i lèxiques de l'IIFV, el convergent clàssic amb diverses variants menors que va defensar Manuel Sanchis Guarner en part de la seua obra, especialment des dels anys seixanta i que va utilitzar majoritàriament el món acadèmic o l'administració pública valenciana fins començaments del segle XXI, i el model particularista que actualment propicia l'AVL, basant-se en la *Gramàtica Valenciana* de Sanchis Guarner de 1950 i que en l'última dècada utilitza majoritàriament l'administració autonòmica valenciana.

La diferència entre aquests tres models rau en el grau de particularisme valencià que hi incorporen, perquè cal recordar que tots en tenen. A més, a totes les opcions hi ha, lògicament, pressupòsits ideològics i totes tenen conseqüències lingüístiques, socials i polítiques. Les autores del llibre semblen defensar el model de l'IIFV perquè entenen que propicia la relació i els vincles dels valencians amb la resta de parlants del domini lingüístic, si bé no escriuen amb els criteris d'aquesta proposta sinó amb el que hem anomenat convergent clàssic, alhora que atribueixen al model de l'AVL uns valors negatius perquè entenen que l'Acadèmia en la seua voluntat d'acostar el model de llengua estàndard a la parla valenciana dialectalitza en excés el model de llengua, propicia la *galle-guització* del valencià i l'estranyament del valencià respecte el domini lingüístic. Per a evitar això, les autores consideren que es precisa una major col·laboració i diàleg de l'AVL amb l'IIFV i l'IEC. Sens dubte, aquest treball conjunt de les tres institucions és necessari, però val a dir que no resol la qüestió de la tria d'un model lingüístic valencià.

No entrarem ara en la qüestió de la cooperació entre aquestes institucions, però sí direm alguna cosa sobre el model de llengua per als valencians i en la

intercomunicació dels models de llengua existents dins de la comunitat lingüística valencianocatalana.

Estimem que és impossible una proposta lingüística *valenciana* que no siga mínimament particularista. Si tenim això clar, hem de ser conscients també que aquest fet no va en detriment de la unitat lingüística i només cal mirar el que passa entre el castellà d'Argentina, d'Andalusia o de Madrid, o entre l'anglès australià, britànic o nord-americà, per no parlar del portugués de Brasil o brasiler (que també hi ha la doble denominació onomàstica) i el portugués de Portugal, o entre el flamenc i el neerlandés (també amb doble denominació onomàstica).

Personalment, no compartim les propostes de l'AVL per considerar-les excessivament dialectalistes i distants respecte al que ha estat el referent de la llengua culta i literària dominant a terres valencianes en l'últim segle. L'Acadèmia parteix de la idea certa que hi ha un problema (social i polític) al voltant del model valencià de la llengua i el respon, al nostre entendre de manera equivocada, sostenint, de manera implícita, que la causa del problema és l'allunyament de l'estàndard proposat respecte la parla concreta de la majoria dels valencianoparlants.

La distància del model de llengua estàndard i les parles concretes sempre està present a totes les llengües: hi és al *català estàndard*, basat en el català oriental barceloní, respecte les parles andorranes, lleidatanes i, sobretot, tortosines; hi és, per descomptat, entre el castellà del nord de Castella, en què es basa l'estàndard castellà espanyol, i les parles andaluses, manxegues, murcianes, extremeñyes o canàries, sense abandonar l'espai espanyol. Però, ni en el cas català ni en el castellà/espanyol hi ha problema o qüestionament (social i polític) de l'estàndard als territoris amb parles més allunyades del model. Si, en el cas valencià, hi ha aquest problema, no és pel distanciament entre el model de llengua i la parla concreta, que no és excessiu, sinó per la utilització partidista i interessada dels distints models lingüístics.

Però aquesta afirmació que acabem de fer no significa que considerem que el model de llengua que proposa l'AVL tinga res a veure amb una possible *ga-*

llegüització del valencià, ni tampoc vol dir que entenem que és un model que propicie l'estranyament del valencià respecte els models català o balear. Les iniciatives per a aïllar el valencià de la resta del domini no depenen del model de llengua que propicie l'Acadèmia sinó de la voluntat política i de la utilització política que es pugua fer del que diu l'AVL, i més concretament, en les últimes dècades, del discurs de les forces conservadores sobre el valencià i la identitat valenciana.

Però la interferència política a l'hora d'utilitzar el debat sobre el model de llengua en favor de determinades opcions lingüístiques o polítiques no és una excepció valenciana. Ha estat habitual en les llengües amb tradicions centralistes i uniformes com el francès, l'italià o el castellà, i passa amb les llengües sense estat o amb estat menor com el galleg, el gal·lès o el valencianocatalà. El nostre problema és que les interferències polítiques, a més d'afavorir la posició de poder d'uns grups socials sobre uns altres, distorben les possibles polítiques de normalització, solen reforçar el domini del castellà, no respecten els compromisos establits quan es creà l'AVL i posen en qüestió el valor i el sentit del treball de l'Acadèmia.

Bona part del problema rau en què, en el nostre àmbit lingüístic, hi ha un limitadíssim coneixement de les diferents parles pròpies més enllà de grups minoritaris i generalment amb formació acadèmica, i el que és pitjor la difusió dels diferents models lingüístics solen restringir-se a les diferents regions autonòmiques i no es pot parlar d'un mercat cultural valencianocatalà. En aquest sentit, no hem d'oblidar que, per pes demogràfic, nivell de producció cultural, tradició lingüística i literària contemporània, compromís social i voluntat política, el model lingüístic oriental català és el que hi té major presència i predomini institucional, cultural, acadèmic i mediàtic. El model oriental balear escrit té poca presència fora de l'espai balear i es lliga a l'oriental català en la seua projecció exterior. Els models lingüístics occidentals catalans són absolutament marginals i gaudeixen de poc prestigi dins i fora de Catalunya. De manera que, el model,

o els models, de llengua dels valencians queden, per la importància política i demogràfica de la societat valenciana, com a potencialment alternatius i fins i tot distorsionants del model d'estàndard oriental català.

Amb tot, els models amb variables valencianes són d'àmbit valencià i sense massa transcendència o capacitat d'influència fora de la Comunitat Valenciana. I això és així no per la voluntat d'estranyament referencial que hi ha a determinats grups valencians, sinó per la tendència, negativa per a una llengua minoritzada com la nostra, a què les relacions lingüístiques, com hem dit, es circumscriuen essencialment als àmbits de cada comunitat política on la nostra llengua és present, mentre que les relacions dins de l'anomenada *comunitat lingüística* són d'una intensitat molt baixa i el mercat cultural comú pràcticament inexistent o molt minoritari.

De fet, llevat d'espais acadèmics i intel·lectuals, els models de llengua valencians, fins i tot aquells més orientaltzats, presenten importants dificultats de ser acceptats per uns usuaris catalans i balears de la llengua educats en els estàndards orientals i gens acostumats, excepte minories, a altres formes de parlar i escriure la llengua comuna. En conseqüència i per desgràcia, el minimitzat mercat cultural lingüístic valencianocatalà està fragmentat i tendeix a limitar-se essencialment a la comunitat autònoma pròpia i, encara més, dins les respectives comunitats autònomes, a una part dels parlants. Per tant, val a dir que l'*aïllament* i l'*estranyament referencial* depén menys del model de llengua que es trie a la Comunitat Valenciana que de les opcions polítiques i divisions institucionals. I això no és un fet exclusivament valencià dins del nostre sistema lingüístic. L'estranyament referencial és una opció política que en les últimes dècades ha dominat en les forces polítiques conservadores valencianes, però la tendència a la insularitat dels mercats culturals i dels models lingüístics és un fenomen general al nostre àmbit lingüístic. De fet, possiblement és ara més gran que fa tres dècades quan va concloure la transició política a la democràcia i va començar a caminar l'estat autonòmic.

3.3. LES POLÍTIQUES LINGÜÍSTIQUES (CONCRETES) DEL PSPV-PSOE I EL PP

Ja hem dit que el llibre, malgrat el títol, presta poca atenció a la política lingüística dels governs valencians del PSPV-PSOE i del PP. Hi fa, però, dues afirmacions rotundes que es corresponen amb el relat construït per bona part del nacionalisme valencià sobre les polítiques lingüístiques dels governs valencians. La primera és que els governs del PSPV-PSOE van cedir al xantatge *blaver*, es van limitar quasi exclusivament a la despenalització de l'ús del valencià i van traïr les expectatives de bona part de la població. La segona és que els governs del PP van promoure una contraprogramació lingüística sistemàtica de les polítiques anteriors. Al nostre entendre, ambdues asseveracions són bastant discutibles i això independentment que pensem que les polítiques de promoció lingüística del valencià han estat molt dèbils i clarament insuficients: poden haver frenat la dinàmica de substitució lingüística i apaivagar el conflicte identitari, però ni han acabat amb la primera ni superat el segon.

És evident que el PSPV-PSOE no aplicà ni impulsà la política lingüística que els minoritaris grups polítics nacionalistes valencians afirmaven que haurien dut a terme, en els anys vuitanta i primers noranta del segle passat, d'haver tingut responsabilitat de govern. Però tractant-se d'un partit diferent i amb un programa i interessos semblants en alguns aspectes, però bastant diferents en altres, als dels nacionalistes valencianistes i pancatalanistes d'aleshores, el que hagués estat sorprenent és l'impuls de les polítiques lingüístiques que defensaven aquests grups, que d'altra banda ni eren homogènies ni tenien, necessàriament, els mateixos objectius.

Encara més, malgrat el que defensà aleshores la important minoria valencianista del PSPV-PSOE, el III Congrés Nacional d'aquest partit, celebrat a la tardor de 1982, pocs mesos abans de començar a governar, va aprovar unes posicions en matèria de política lingüística que no eren massa diferents a les que

defensava llavors el PCE-PCPV i, curiosament, llevat del nom i l'identitat del *valencià*, tampoc s'allunyaven tant de les propostes dels principals partits conservadors d'aleshores, UCD i AP. Si s'hagueren dut a terme polítiques lingüístiques basades en aquells postulats, el *valencià* hauria estat poc més que una assignatura més, no necessàriament obligatòria, de l'ensenyament, el mapa lingüístic valencià potser hauria tingut tres zones: castellanoparlant, històricament valencianoparlant i ara de majoria castellanoparlant, i una tercera de majoria valencianoparlant, amb sistemes d'obligacions i drets diferents, i, lògicament, unes polítiques lingüístiques realment esquivades. Les polítiques dels governs socialistes van anar més lluny, especialment a l'ensenyament, del que proposava formalment el partit que en donava suport parlamentari, però naturalment van quedar molt per darrere del que el minoritari nacionalisme valencianista defensava i molt més encara del que el testimonial pancatalanisme polític hagués volgut. Per tant, no sembla massa adequat utilitzar la terminologia de frau o traïció d'expectatives, i seria millor comparar la política lingüística valenciana amb altres polítiques semblants i detenir-se en els detalls o, si més no, en les línies d'acció de les polítiques socialistes.

Així doncs, fent una comparació amb totes les comunitats autònomes en què hi ha una altra llengua oficial per a tot el territori autonòmic (Galícia, País Basc, Catalunya, Balears i la Comunitat Valenciana) les polítiques de promoció lingüística impulsades pels governs valencians són les més tímides i menys globals de tots els territoris citats i, com hem dit, han tingut un impacte modest en la recuperació de l'ús social de la llengua, l'aturament del procés de substitució lingüística del valencià pel castellà i en la garantia plena i total dels drets lingüístics.

Els socialistes basen la política lingüística en tres àrees d'actuació principalment, i dos principis bàsics. Les àrees en les que es va centrar l'acció dels governs socialistes foren, amb intensitats diverses, les de l'ensenyament, el món cultural, i l'administració i als mitjans de comunicació públics. Els principis

que orientaven les polítiques socialistes eren implícitament que calia evitar que la llengua fos motiu de confrontació política partidista, i que la política de *recuperació* del valencià era significativa, però no implicava a fons a tot el govern ni constituïa una prioritat governamental. Amb la idea de fons, si més no en els sectors socialistes més valencianistes, que si s'aconseguia una alfabetització mínima de la majoria de la població es podien plantejar polítiques lingüístiques més ambicioses.

L'anàlisi concreta de les polítiques dutes a terme pels governs socialistes posen de manifest aquestes realitats. Amb tot, no es pot negar el compromís i el voluntarisme d'una porció notable de càrrecs del PSPV-PSOE a l'hora d'implementar les polítiques lingüístiques. Més enllà de les declaracions altisonants i retòriques que constitueixen la part més ufana i buida de la política, la realitat és que els socialistes no van traïr les seues declaracions d'intencions reals, i fins i tot es pot dir que els sectors valencianistes d'aquest partit van dur la política lingüística més lluny del que aquest partit defensava en els seus documents oficials. Si hi havia grups socials i polítics que esperaven més profunditat i ambició en les polítiques del PSPV-PSOE, segurament es movien en l'àmbit de les seues expectatives pròpies o van atribuir de manera equivocada al conjunt dels socialistes unes posicions i voluntat que només tenien grups importants, però minoritaris, d'aquest partit.

Només al final dels governs socialistes, sembla que es vol fer un pas endavant per promoure un nou objectiu en la política lingüística, l'anomenat *equolingüisme*, una política a cavall entre la prenatalització i la normalització lingüística mínima, o el que és igual aconseguir les condicions perquè totes les persones puguen usar qualsevol de les dues llengües en qualsevol activitat pública i privada amb total normalitat, i que tinga tota mena de serveis en les dues llengües. Però, llavors va guanyar el PP.

Totes les polítiques públiques, passat el moment constituent, tenen tendència a establir-se mínimament en les seues lògiques principals, normes legals bàsi-

ques, posicions i consensos dels actors, sistemes de relació, col·laboració o confrontació dels grups socials o polítics que hi intervenen. Tot això forma part del procés d'institucionalització de les polítiques públiques, siga quina siga la matèria. Com l'estabilitat i el consens entre les parts no mai són absoluts i sempre estan en tensió, la institucionalització no és mai absoluta tampoc; ara bé, com més gran siga el consens major serà la institucionalització i menors les pulsions de canvi.

Pel que fa al procés d'institucionalització de la política lingüística valenciana, val a dir que va ser molt baix des de 1978, quan comença el període preautonòmic valencià, fins 1993, quan AP ja ha esdevingut PP i guanya per primera vegada unes eleccions en terres valencianes: les generals de 1993. Fins llavors els punts de consens en matèria de política lingüística entre les dues principals forces polítiques, que representaven electoralment més del 80% de la població, era pràcticament inexistent. Les iniciatives socialistes comptaven amb un suport molt limitat, bastant crític i distant de bona part dels col·lectius socials i polítics valencianistes, considerats *catalanistes* pels seus contraris, i l'oposició, sovint inclement, dels contraris a qualsevol política lingüística mínimament favorable al valencià i del regionalisme anticatalanista, despectivament considerats pels seus contraris com a *blavers*, que entenien que els socialistes estaven *catalanitzant* la llengua: opositors que no mostraven el més mínim interès per la política lingüística.

Amb l'increment de les expectatives electorals del PP, aquest partit deixà d'oposar-se radicalment a les polítiques lingüístiques socialistes i en la campanya electoral de les autonòmiques de 1995 va afirmar que mantindria totes les línies bàsiques de la política anterior, llevat d'alguns aspectes concrets. I així va ser. El PP assumí el model de política lingüística seguit fins aleshores; però, hi va fer tres modificacions importants que afectaven sobretot les polítiques *sobre* la llengua: primera, va intervenir, sobretot fins la desaparició d'UV, en qüestions lingüístiques i va mantenir molt viu el debat sobre la identitat del valencià; segona, va desplaçar l'ambigüitat lingüística oficial des del reconeixement tímid i indirecte de la unitat lingüística valencianocatalana dels socialistes fins

l'estranyament lingüístic i la particularització (no necessàriament en aspectes de normativa lingüística) del valencià com una mena de procés per aprofundir l'aïllament del valencià de la resta del domini lingüístic comú; i tercera, va haver una disminució del nivell de voluntarisme, compromís individual i intensitat en la majoria de les iniciatives polítiques concretes. Tot això, afavorint sistemes de col·laboració subordinats i, sovint crítics, amb els sectors socials anticatalanistes i reduint molt significativament o trencant-les absolutament les relacions de col·laboració amb els sectors socials considerats *catalanistes*.

Això no obstant, no es poden considerar els governs conservadors com a inductors de polítiques de contraprogramació o contranormalització lingüística, sinó de polítiques, bàsicament, continuistes amb una intensitat i compromís menor a les fetes anteriorment, i, possiblement, amb un nombre menor de dirigents interessats pel valencià que en època socialista. Ara bé, la supressió de Canal 9 i les iniciatives de trilingüisme que impulsa la Generalitat des de 2011 estan traduint-se en atacs al sistema d'ensenyament valencià amb la voluntat d'aprofundir la minorització d'aquesta llengua i accelerar la substitució lingüística.

3.4. LES POLÍTIQUES (PÚBLIQUES) LINGÜÍSTIQUES PER SUPERAR EL CONFLICTE (POLÍTIC) LINGÜÍSTIC

La principal paradoxa de les polítiques lingüístiques dels governs de la Generalitat és que una de les crítiques políticament i tècnicament més dures, encara que sense cap mena de conseqüència, han estat protagonitzades pels dos únics partits que han governat aquesta institució i han monopolitzat les polítiques lingüístiques valencianes. Així, al *Pacte pel Valencià* de 2000, signat pels dos partits de govern, PSPV-PSOE i PP, s'afirma que les polítiques no han servit per frenar la substitució lingüística, no han aconseguit una igualtat de drets entre els valencianoparlants i els castellanoparlants, no han acabat definitivament

amb l'estèril debat sobre la identitat del *valencià*, i són insuficients en molts aspectes cabdals: desenvolupament normatiu, acció social, àmbit religiós, Justícia, administració pública o mitjans de comunicació, entre d'altres. Res més a dir al que han dit els dos partits. Les dades sociolingüístiques disponibles i les anàlisis més detallades sobre les polítiques lingüístiques valencianes certifiquen el diagnòstic fet al *Pacte pel Valencià*. La qüestió és com canviar la política per a frenar la substitució lingüística i afavorir la recuperació social del valencià.

Les autores del llibre afirmen que el mecanisme és una gestió responsable que pose fi al conflicte (polític) lingüístic. Però ¿quina seria aquesta gestió responsable, no en abstracte, sinó en la nostra societat concreta i amb les relacions socials de força i poder que estructuraven la Comunitat Valenciana? ¿Com fer possible una política lingüística integradora, normalitzadora, basada en el respecte absolut i radical de la totalitat dels drets lingüístics dels valencianoparlants de manera igual, si més no, als castellanoparlants? ¿Com fer possible una política que no dividisca la societat en dues, tres o més comunitats lingüístiques amb drets i estatus socials diferents: castellanoparlants, valencianoparlants, parlants de llengües estrangeres? ¿Quina política pot superar el doble conflicte polític valencià (el de la identitat del *valencià* i el principal de la substitució lingüística del valencià pel castellà) de manera definitiva? ¿Quins objectius en tindria aquesta política: la prenormalització (fre de la substitució lingüística), la normalització mínima (igualtat absoluta de drets entre els parlants de les dues llengües oficials i condicions perquè ningú no haja de canviar socialment de llengua si no vol) o la normalització màxima (predomini social del valencià a tot el territori històricament valencianoparlant o, fins i tot, a tota la Comunitat Valenciana com en els primers segles de l'antic Regne de València)? ¿És possible una política lingüística que altere els consensos mínims actuals sense conflicte polític o, dit en altres paraules, sense alterar la relació de forces socials i polítiques actuals?

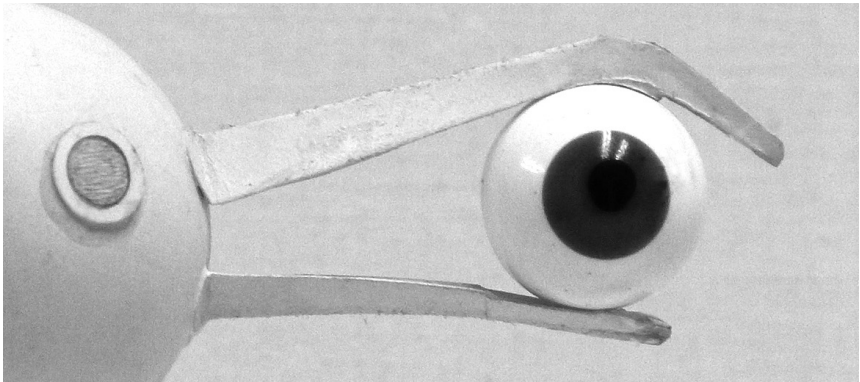
Les afirmacions que es fan al llibre sobre aquests aspectes són massa genèriques, benintencionades i menystenen la realitat històrica contemporània, passa-

da i present, de la societat valenciana. Nosaltres només advertirem, i amb això acabem el nostre comentari, que si la societat valenciana realment vol que es profunditze en les polítiques de recuperació del valencià perquè se n'use més, com diuen habitualment les enquestes, hauria de, en coherència amb aquests propòsits, canviar hàbits, sistemes de valors sobre el sentit de cada llengua, abandonar-ne prejudicis i canviar comportaments individuals i col·lectius, augmentar progressivament el pes demogràfic i el poder de la comunitat valencianoparlant i això sempre comporta conflictes i canvis socials i polítics sobre els usos i la posició social de les llengües cooficials a la Comunitat Valenciana.

Perquè, si les llengües són instruments de comunicació, identificació i construcció simbòlica, la política lingüística, com totes les polítiques públiques, sempre és un espai de conflicte polític, de competència de forces diferents, d'acció i no acció, de tria i rebuig, d'objectius declarats i objectius ocults, de prestigi i humiliació de grups i usos lingüístics, independentment que siga dins d'una llengua (no es valora igual, en el cas del castellà, la parla de Valladolid que les andaluses, les dels grups amb un estatus socioeconòmic superior que la dels inferiors, ni de la ciutat respecte les del camp) o entre llengües (en el nostre cas, no es valora igual la importància de l'anglès, el castellà o el valencià). Per això, els consensos lingüístics i sobre polítiques lingüístics sempre són producte dels conflictes polítics al voltant de la llengua i depenen de la correlació de forces dels actors que hi ha implicats al conflicte. I, en situació de llengües en contacte conflictiu, els consensos sobre la política lingüística són sempre inestables i canviables, i cada modificació significativa dels consensos sobre la política lingüística comporta un canvi en els seus objectius i una alteració en la relació de forces socials i polítiques, dels seus valors i de la seua concepció de la societat en què viuen.

En conseqüència, la política lingüística no es desenvolupa per un imperatiu moral, ni és producte d'un pensament abstracte i absolutament racional, sinó que depén de dues variables bàsiques, la fortalesa, pes demogràfic i voluntat dels defensors de la llengua minoritzada; i la fortalesa, suport polític i voluntat de les

forces polítiques que s'oposen a la normalització de la llengua minoritzada. El paper de les elits és important, però, a Espanya i arreu del món, la intensitat i les característiques de les polítiques en favor de les llengües minoritzades depenen essencialment d'aquestes dues variables: voluntat i força política representativa dels partidaris de la seua normalització, i cohesió social i estructuració dels moviments socials que hi donen resposta. I, en sentit advers, que s'hi oposen. I, fins ara, malgrat les opinions benintencionades de les enquestes d'opinió i les declaracions retòriques dels responsables polítics, les forces que es resisteixen a qualsevol mena de normalització han estat més fortes que les que hi són favorables. ¿Serem capaços de canviar aquesta tendència els que creiem que no té cap mena de justificació la minorització del valencià, que això ens debilita com a poble o col·lectivitat política i que és una injustícia que els valencianoparlants no tinguen els mateixos drets lingüístics que els castellanoparlants? La resposta l'hem de donar nosaltres, els valencians, amb totes les nostres diferències, amb tots els nostres interessos i posicions diverses, i publicacions, com la que comentem, sempre ajudaran a generar-hi debat i a afavorir-ne accions, i només per això ja són iniciatives positives, coherents amb els propòsits que les impulsen i que poden contribuir a una política lingüística més justa i democràtica.

VALENCIÀ I VALENCIANISME
EN EL
MANUAL DE SOCIOLINGÜÍSTICA
DE
TONI MOLLÀ

